

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Тыва

Администрация муниципального района

"Бай-Тайгинский кожуун Республики Тыва"

МБОУ Кызыл-Дагская СОШ

РАССМОТРЕНО

Методическим советом
школы заместитель
директора по НМР

В.М.

Конгар-оол В.М..
Протокол № 1 от «29»
августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Педагог
дополнительного
образования

А.Д.

Калдар-оол А.Д..
Протокол № 1 от «29»
августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Кочаа С.С.

Приказ № 1/11 от «29»
сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Курса внеурочной деятельности «Төрээн дылым»»

для обучающихся 1 класса

Разработала Салчак Д.Х.
учитель начальных классов

с Кызыл-Даг 2023

Тайылбыр бижик

Ажылчын программа муниципалдыг бюджеттен хамаарылгалыг өөредилге чери Кызыл-Даг ортумак ниити билиг школазының 2023 чылдың сентябрь 1-де 1/11 дугаарлыг дужаал-биле бадылаан эге школага болгаш кол ниити өөредилгеге ФКӨС кирилдезининг негелдезинге кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы организаастаарының дугайында саавыырның негелдезинге дүүштүр кылган.

Тыва дыл – аныяк бижиктиг дылдарның бирээзи. Тыва дылды башкылаашкынын шынарын бедидиринче башкыларга кол сорулга салдынган. Келир үенин салгакчылырын төрөөн дылынга ынак, ону үнелеп билир кылдыр өөредир, кижизидер. А ону канчаар боттандыраары башкыларнын чогаадыкчы чоруундан, кичээлге янзы-бүрү аргалар, методтарны ажыглаарындан хамааржыр. Кичээлдер уругларга солун, чаа чүүлдерни берип, кичээнгейин хаара тудуп турар . Амгы үеде ооң янзы-бүрү талаларын шинчилээр ажылдарны чүгле дыл эртемденнери чорудуп турар эвес, аңаа өөреникчилер шинчилел ажылдар дузазы-биле база хире-шаа-биле киржип турар.

«Төрөөн дылым» деп программаны авторлары Монгуш З.Д., Салчак Б.Ө, Ховалыг Ө. К. «Ойнавышаан өөрениили» деп Тыва Республиканың ниити болгаш профессионал өөредилге яамызы сүмелзээн номунга даянып тыва дылга ажыглап болгу дег чүүлдерге ундезилеп уннер, ужуктер,сөстөр – биле оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, кроссворд, ребустарны тургускаш ажыглаарга өөреникчилернин угаап бодаары, сөстөрни шын бижири,бижик демдектерин сагыыры база дыл талазы-биле билии быжыгып ханылаарынга салдарлыг .

Оюн хевирлиг онаалгаларны, мергежилгелерни, айтырыгларны, бодалгаларны, ребустарнын, кроссвордтарны, сөстөр, үжүктөр, үннер-биле ажылдарны методика ёзугаар кажан ажыглап болурун мынчаар сүмелеп турар:

1. Теманы өөренип дооскаш, уругларнын билиин хынаар сорулга-биле чорудар

2.Түңнел болгаш катаптаашкын кичээлдернин онаалгаларынга оюннар дузазы-биле хынаары

3.Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганы кыска үе тургузунда ажыглаар мергежилгелерни башкы уругларнын хар-назынын аайы –биле дүүштүр, бодунуу-биле таарыштыр тургузуп алыр

Ол ышкаш Россия Федерациязының школалары амгы үеде федералдыг күүрүнениң өөредилге стандарттары ёзугаар ажылдап эгелээн болгаш өөредилге планнарында аңаа тускай шактарны аңгылаан.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга, кичээлге бодаарга, өөреникчилерниң эстетиктиг культуразын элээн делгемчидер. Моон алгаш көөрге, өөреникчилерни кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже хаара тудары – амгы үениң негелдези. Тыва дыл, литературлуг номчулга кичээлдеринге уругларның сонуггалын бедидериниң бир аргазы – кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгаже киирери.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулга – өөредиглиг болгаш кижизидилгелиг класстан дашкаар чорудар ажылдарның бирээзи. Ооң өөредиглиг ужур-дузаны: өөреникчилерниң кичээлдерге алган билиглерин болгаш чаңчылдарын немээр, делгемчидер база ханыладыр; бердинген темазынга хамаарышкан материалдар чыып, оларны системажыдып, сайгарып, түннел үндүреринге өөредир; словарьлар болгаш өске-даа немелде литература-биле таныжар; кежээлер, мөөрейлер, делгелгелер организаастаар; көргүзүг материалдары белеткээр — бо бүгү өөреникчилерниң бот-идепкейин болгаш сонуггалын бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың темазын шилээниниң чугулазы

Дыл — ниитилелде эң-не кол шимчедикчи чепсек. Өөреникчи кижиг бодунуң төрээн дылының тыптып сайзырап келген төөгүзүн, ооң ниитилелде амгы үеде туружун сайгарып боданып өөренири амгы үениң негелдези. «Тыва дыл» эртемин өөредир шактарның эвээжи-биле уругларга немелде кичээлди шак бо эртемге эрттирери чугула чүүл болуп турар. Ооң-биле чергелештир уругларның эртемге сонуггалын көдүрүп, төрээн дылынга ынакшылын күштелдирер.

Кичээлден дашкаар ажыл-чорудулганың сорулгалары

Өөредиглиг:

- өөреникчилерни «Тыва дыл» эртеминге сонуггалдыг кылдыр өөредир;
- тыва дылды амыдырал-биле холбап, бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-шынарлыг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр;
- уругларны бот-тывынгыр, чогаадыкчы ажылдап өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн сайзырадыр;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медресели бедик, ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир
- номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Планнаттыг түннелдер (ФКӨС-түң негеледелери-биле):

Предметтиг түннелдер (предметные):

- тыва дылдың теориялыг билиглери;
- төрөөн чериниң төөгүзү;
- тыва дылдың тывылганы;
- тыва дылдың адырларынга янзы-бүрү интеллектуалдыг оюннарның билиглери (лексика, фонетика, грамматика)

Бот-тускайлаң түннелдер:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзыраңгай чогаадыкчы кылдыр ажылдап өөрөнгени;
- ада-өгбезиниң төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
- тыва чоннуң, күрүнениң төлээзи кылдыр санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап кижизидери;
- төрөөн чуртунга, ие дылынга, чонунга хумагалыг, ынак болур;
- бодунуң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-углап, бот-сайзырадып билир;
- чаа билиглер шингээди алырын медреселдии-биле угаап билир;
- патриотчу тура-соруктуг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг түннелдер:

- чүгө өөренириниң сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип алырын билир;
- чидиг айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүүлүн сорулгазының аайы-биле күүседип, планнап, доозуп билир;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билир;

- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерни тып билири (словарьлар, номнар, интернет четкизинде сайтылар, энциклопедиялар, библиотека, картотека, номчулга залы...)
- кижиги бүрүзүнүн бодалын дыңнап, чөпшээрежи, эдип билири;
- коллективтиг ажылдажылга үезинде кылыр чүүлүн хуваап, демнежи, юодунун үлүүн кирип, бот-боттарын хынажып билири;
- тыва дылдың өске эртемнер-биле холбаалыын болгаш ооң ужур-утказын билири;
- тыва дылга хамаарышкан билиглерин билдилиг ажыглап, бедик чугаа культуралыг болур.

Программаның утказы

«Төрөөн дылым» деп кичээлден дашкаар ажыл-чорудулгага планнаттынган программа 33 шакка кордунген. Программа 1-ги класстын оореникчилеринин назы-харынга дууштур тургустунган. Неделяда 1 шак. Программа ниитизи-биле ургуларның ниити кругозорун, культуразын бедидип, дыл-домаан сайзыратпышаан, колдуунда янзы-бүрү оюннар хевиринге эртер.

Өөрөдилге-тематиктиг планнашкыны (1 класс)

№	Темазы	Шагы	Хүнү
1	Дурген чарыш	1	04.09
2	Чурттаар көзенээ кайыл?	1	11.09
3	Төрелдер	1	19.09
4	Ааткыыш	1	25.09
5	Илбилиг дургек	1	02.10
6	Ады кымыл?	1	09.10
7	Дөңгелчиктер	1	16.10
8	Чиполлинонун ыры чүнүн дугайында-дыр?	1	23.10
9	Ээриил үжүктөр	1	06.11
10	Чинчи	1	13.11
11	Малчынның ады кымыл?	1	20.11
12	Шарлар кайыын-дыр?	1	27.11
13	Хуулгаазын бажын	1	04.12
14	Кроссворд. Үш булуңчук.	1	11.12
15	Төгерик	1	18.12
16	Футбол	1	25.12
17	Хээлер	1	15.01
18	Хөнелер	1	22.01
19	Ыдыкчылар	1	29.01
20	Сөстөрдөн тургус	1	05.02
21	Артап болбас- алдын өргөн, дээр болбас демир өргөн.	1	12.02
22	Лабиринт	1	26.02

23	Дамдылар болгаш хөөлбектер	1	04.03
24	Диктантаыны хына	1	11.03
25	Шивижигеш	1	18.03
26	Чалгыглар	1	01.04
27	Чүү-дүр мен?	1	08.04
28	Чер адааның оруу	1	15.04
29	Чечек	1	22.04
30	Сөсте сөстерни тып	1	29.04
31	Алфавит	1	06.05
32	Чажыт бижик	1	13.05
33	Медээ чагаа	1	20.05

Литература даңзызы

1. Монгуш З.Д., Салчак Б.Ө, Ховалыг Ө. К. Ойнавышаан өөрениили. Тыва Республиканың ниити болгаш профессионал өөредилге яамызы сүмелээн– Кызыл: Тываның ном үндүрер чери, 2002
1. Интернет- ресурс. Ойнавышаан төрээн дылың өөрөн. Чоннун эртинези. Сокровище Нации
- 2.